

42. *Siardus Bierings* ex Heeze (Petrus)

° 21 oct. 1813. Ingr. 10 oct. 1840. Vest. 1 nov. 1840. Prof. 1 nov. 1841
 Profectus in Reckheim 8 nov. 1841³¹⁾³²⁾.

Explicit.

Annotatum a cfr Lambertz.

Prieuré de Bois-Seigneur-Isaac

D.F. DE CLERCK, o. Praem.

rue A. De Moor 2

B-1421 Braine-l'Alleud.

Kruisheer's Oorkondenboek van Holland en Zeeland en de Orde van Prémontré

Als vervolg op het eerste deel van het *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, bewerkt door A.C.F. KOCH, dat loopt tot het jaar 1222 — zie hiervoor de bespreking in *Anal. Praem.* 47 (1971), blz. 137-144 — is thans verschenen: J.G. KRUISHEER, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, deel II: 1222 tot 1256. Uitg. Van Gorcum, Assen, Maastricht 1986, XIX + 805 blz. Fl.290,-.

³¹⁾ Prof. cum dispensatione Roma accepta a S. Pont. in toto anno Ordinis.

³²⁾ — 44. Ludolphus Laenen (Eugenius Guilielmus) Arschotanus. Nat. 8 febr. 1818, ingressus 3 oct. 1840, vestitus 1 nov. 1840.

— 45. Aegidius Froyen (Leo) ex Alken. Nat. 12 apr. 1822, ingressus 30 oct. 1840, vestitus 1 nov. 1840.

— *Pro Postel.*

— 48. Jacobus De Kort (Joannes) Ex Hoogeloon in dioec. Buse. Nat. 21 dec. 1818, ingressus 18 nov. 1840, vestitus 9 dec. 1840, professus 8 dec. 1841. Abiit in Reckheim 10 dec. 1841 cum dispensatione a R. Pont. obtenta in anno Ordinis — circa medium nov. 1845 alii conventum inceptor in Reickheim.

— 49. Aloysius Flemminks (Henricus) Ruremondanus. Nat. 12 april 1822, ingressus 3 nov. 1841, vest 8 dec. 1841.

— 50. Isfridus Mesens (Joannes Franciscus) ex Herselt. Nat. 3 jan. 1821, ingres. 5 nov. 1841, vest. 8 dec. 1841.

— 51. Siardus Colen (Franciscus Josephus). Ex Walsbets, juxta Landen. Nat. 2 jan. 1816, ingressus 5 nov. 1841, vest. 8 dec. 1841.

— 52. Leopoldus Nelo (Joseph Michael) ex Merxplas. Natus 30 jan. 1821, ingressus 5 nov. 1841, Vest. 8 dec. 1841

Dr. Kruisheer, die zijn medewerking reeds aan het eerste deel verleende, volgt dezelfde methode van bewerking als Koch en behoudt bijgevolg hetzelfde hoge wetenschappelijk peil. Het boek zelf, nu van een andere uitgeverij-drukkerij, is uiterlijk nagenoeg op dezelfde wijze uitgevoerd, maar heeft gewonnen aan leesbaarheid door het gebruik van een ander lettertype en lettergrootte, waardoor het geheel rustiger en duidelijker is geworden. Wat betreft het territorium dat het oorkondenboek beslaat, verwijzen we naar de hierboven genoemde bespreking. Aldus vallen de abdijen van *Berne* en *Mariënweerd* eigenlijk buiten dit territorium, maar komen in enkele oorkonden naar voren, voorzover namelijk de grafelijke macht of invloed er ter sprake komt, of voorzover het goederen van deze abdijen betreft gelegen binnen het graafschap.

Anders is het gesteld met de abdij van *Middelburg* op het eiland Walcheren en het klooster *Koningsveld* (Campus Regis) te Delft. Deze beide Norbertijnenkloosters waren gelegen in het graafschap Holland en Zeeland. Voor de vroege historie van deze kloosters is men dus in het bijzonder op dit oorkondenboek aangewezen.

Middelburg komt herhaaldelijk voor in de beide delen van het Oorkondenboek: 25 maal in het eerste deel, zie hiervoor de regestenlijst in de bespreking in *Anal. Praem.*, hierboven genoemd; en ook herhaaldelijk in het tweede deel, zo vaak, dat hier we ons hier beperken tot een verwijzing naar de reeks van nummers van oorkonden, zijnde:

429, 445-448, 488, 510, 515, 530, 538, 549, 558, 569, 570, 594, 606, 616, 618, 643, 651, 653, 654, 663, 676-678, 683, 714, 722, 724-726, 740-742, 762, 768, 797, 811, 812, 817, 839, 841, 845, 847, 868, 879, 883, 886, 907, 909, 911, 912, 919, 922, 963, 977, 1018.

Koningsveld, de proosdij in Delft, gesticht in het jaar 1251 of 1252, komt pas in de oorkondenteksten van het tweede deel te voorschijn. In de akte van 1251 juni 24 (stichtingsterminus a quo), nr. 892, stelt Rooms-koning Willem het door zijn tante Rikarde binnen de hof van Delft te stichten klooster vrij van lasten en diensten op aldaar te verwerven land tot een omvang van 300 morgen, welk land evenwel tot het rechtsgebied van de hof zal blijven behoren aldus het regest). Bij de annotatie van deze oorkonde wordt de moeilijke kwestie besproken, wat aanvankelijk de preciese status van dit klooster is geweest: een mannen- of vrouwenklooster of misschien een dubbelklooster. Vanaf 22 febr. 1258 heet *Koningsveld* uitsluitend een vrouwenklooster te zijn. Dan volgt een aansluitende reeks van teksten van pauselijke oorkonden, nl. de nrs. 941-944 en 946-948, met gunsten, protectie en vrijdom ten behoeve van het nieuwe klooster.

Omdat ook bij dit deel van het oorkondenboek geen indices zijn toegevoegd, en ook op korte termijn niet zijn te verwachten, lijkt het nuttig, als vervolg op de lijst van regesten, gegeven in *Anal. Praem.* 47 (1971), blz. 137-144, in chronologische volgorde de regesten over te nemen van de akten, die op enigerlei wijze betrekking hebben op de Norbertijnenkloosters, gelegen buiten het Hollandse gebied, zoals dat afgepaald was in 1299 (eindterm van het nog te voltooien oorkondenboek). Soms zijn deze regesten hier ingekort «(enz.)».

468. 1227 febr. 24. Nikolaas Persijn van Haarlem zegt toe de abdij van *Mariënweerd* in het ongestoorde bezit te laten van de door hem aan haar voor een schuld van 100 pond in pand gegeven tiend van Heimond, stelt hiervoor met toestemming van zijn leenheer, graaf Floris IV, enige tienden onder Velzen als onderpand, en wijst vier personen als borg aan.

469. (ca. 1227 febr. 24). Gravin-weduwe Aleid verklaart dat Nikolaas Persijn van Haarlem de tiend van Heimond, die hij van haar in leen houdt, met haar toestemming aan de abdij van *Marienweerd* heeft verpand.

486. 1229 juni. Arnulf abt van *Bonne-Espérance*, Frank abt van *Grimbergen*, Gerard lekebroeder van Ter Duinen, Andries landdeken te Antwerpen en Gerard van Hombroux, ridder, als scheidsrechters uitspraak doende in een geschil tussen heer Gillis van Breda en de abdij Ter Duinen over de verkoop aan wereldlijke personen, zonder Gillis' toestemming en medeweten, van het door zijn voorouders aan de abdij geschonken land Rilland, ook Waarde geheten, bepalen dat de abdij hierin volledig bevoegd heeft gehandeld.

487. 1229 juni. (Over dezelfde zaak).

492. (1227 ca. febr. 24-1229 nov. 20). Gravin-weduwe Aleid verklaart, dat zij de verpanding van de tiend van Heimond door Nikolaas Persijn aan de abdij van *Mariënweerd* bij oorkonde heeft bekrachtigd (enz.).

499. 1229 (juni)-1230 (apr. 5). Hendrik I hertog van Brabant bekrachtigt de uitspraak van Arnulf abt van *Bonne-Espérance* en anderen (*Grimbergen*), scheidslieden in een geschil tussen heer Gilijs van Breda en de abdij Te Duinen over de verkoop van Rilland.

500. 1229 (juni)-1230 (apr. 5). (Over dezelfde zaak).

512. (12) 30 dec. 8. Godfried, proost van Xanten, schenkt aan de abdij van *Mariënweerd*, en draagt ten overstaan van het gerecht van Maasland aan haar over, zeven bunder land die hij gekocht had van Filips van

Oord, ridder, en in eigendom had ontvangen van heer Dirk van Voorne, van wie Filips ze in leen had gehouden.

522. 1230 (dec. 25)-1231 sept. 23. Wilbrand, bisschop van Utrecht, bevestigt de abdij van *Mariënweerd* in haar bezittingen en rechten, o.m. in Holland.

538. 1232 juni 23. Paus Gregorius IX deelt aan de abten van de Premonstratenzer kloosters van *S. Alexius (te Rome)*, *Antwerpen* en *Middelburg* een aantal voorschriften mee tot betrekking van de orde en draagt hun op, deze voorschriften op het kapittel-generaal af te kondigen alsmede op de naleving ervan toe te zien.

545. 1233 febr. Graaf Floris IV bevestigt de abdij van *Mariënweerd* in de haar door graaf Willem I verleende tolvrijdom door heel het graafschap voor goederen bestemd voor eigen gebruik.

547. 1233 mrt. 1. Graaf Floris IV verklaart, dat Ghisekinus van De Lier land en rechten in De Lier, door hem van heer Dirk van Wassenaar in leen gehouden, (enz.) verkocht heeft aan de abt van *Mariënweerd*, en dat hij als leenheer van heer Dirk deze verkoop goedkeurt (enz.).

548. 1233 mrt. 5. Paus Gregorius IX neemt de abdij van *Tongerlo* op in de pauselijke bescherming en bevestigt haar in haar rechten en bezittingen, waaronder te Ierseke.

549. 1233 mrt. 22. Paus Gregorius IX geeft de abten van de Premonstratenzer kloosters te *Antwerpen* en te *Middelburg* alsmede die van de Cisterciënzer kloosters *Faucarmont* en *Froimont* opdracht om de pauselijke voorschriften met betrekking tot de hervorming van de orde van *Prémontré* ten uitvoer te brengen.

558. 1234 jan. 26. (Over dezelfde zaak).

561. (1222 febr. 4-1234 juli 19). Graaf Floris IV bevestigt de abdij van *Berne* in de tolvrijdom die haar door graaf Willem I was verleend. (Zie H. VAN BAVEL, *Regestenboek van Berne, 1134-1400*, nr. 29).

585. (1203 nov. 4- kort na 1237 mrt. 12). Gravin-weduwe Aleid verpacht aan de abdij van *Mariënweerd* weidegrond in De Lier (enz.).

591. Otto III, elect van Utrecht en ruwaard van Holland, verklaart dat graaf Willem II met zijn toestemming vier morgen te Heimond aan de abdij van *Mariënweerd* heeft geschonken.

594. 1239 mei. Arnoud, abt, en het convent van Sint-Michiel te *Antwerpen* omschrijven een door hen met Robert VII voogd van Atrecht

(enz.) getroffen vergelijk; onder de getuigen de abten van *Grimbergen*, *Middelburg* en *Tongerlo*.

611. 1241 dec. 27. Graaf Willem II schenkt aan de abdij van *Berne* een jaarlijkse rente van een aam wijn uit de tol van Niemandsvriend. (Zie H. VAN BAVEL, *Regestenboek van Berne, 1134-1400*, nr. 39, gedateerd op 1242 dec. 27).

711. 1247 mrt. Graaf Willem II bevestigt de abdij van Sint-Michiël te *Antwerpen* in het bezit van de visserij van Winoksoord, waar hij aanspraak op had gemaakt en staat al zijn rechten op die visserij aan abt en convent af.

736. 1248 mrt. 2. Willem, gekozen rooms-koning, neemt de broeders en de goederen van de abdij van *Mariënweerd* op in zijn bescherming en gelast heer Hugo, zijn baljuw, te effectueren.

835. 1249 dec. 31. Rooms-koning Willem bevestigt de door vroegere graven van Holland aan de abdij van *Mariënweerd* verleende tolvrijdom voor alle eigen goederen door het gehele graafschap.

868. 1250 okt. 11. Johannes, abt, en het kapittel-generaal van de orde van Prémontré geven aan Daniël abt van *Grimbergen* en aan Nikolaas abt van *Middelburg* opdracht een onderzoek in te stellen naar en uitspraak te doen in een geschil tussen de abt en het convent van *Drongen* en de proost en de zusters van *Serskamp* (Tussenbeek).

912. 1252 febr. 13. Paus Innocentius IV gelast de abt van Sint-Michiël te *Antwerpen* abt en convent van *Middelburg* te handhaven in de door wijlen bisschop Otto III van Utrecht ter compensatie van door overstromingen in Walcheren verminderde tiendopbrengsten toegekende novale tienden van de elders in Walcheren ontstane aanwassen.

915. 1251 (apr. 14)-1252 (mrt. 29). Heer Nikolaas Persijn van Haarlem, heer van Waterland, verkoopt aan de abt en het convent van *Mariëngaarde* voor 100 pond Hollands het eiland Marken, (enz.) en neemt de leden, het personeel en de bezittingen van het convent op in zijn bescherming.

966. (waarsch. 1252 apr. (18-30). Beatrix van Gageldonk, vrouw van Andries van Mallant, ridder, verkoopt haar recht op de tiend van Tilburg aan de abdij van *Tongerlo* en doet daarvan ten overstaan van de mannen van de graaf van Holland afstand ten behoeve van de abdij.

979. 1253 aug. 12. Rooms-koning Willem verleent aan de proost en

het zusterconvent van *Zennewijnen* tolvrijden tolvrijdom te Niemands-vriend en te Ammers voor goederen bestemd voor eigen gebruik.

1018. 1254 aug. 27. Petrus, kardinaal-diaken van S. Georgius ad Velum aureum, pauselijk legaat, draagt de abt van Middelburg op, er op toe te zien dat geen afbreuk wordt gedaan aan het door hem aan de abt en het convent van Sint-Michiel te *Antwerpen* bij oorkonde toegekende recht op een proportioneel gedeelte van de novale tienden in parochies waar hun reeds oude tienden toekomen.

1027. 1254 nov. 2. Rooms-koning Willem verleent aan Gertrud abdis van *Quedlinburg* het banrecht; de oorkonde wordt uitgevaardigd te Egmond.

1256. 1255 aug. 15. Gravin-weduwe Machteld bepaalt in overleg met de abt van *Mariënweerd*, dat in de kerk van 's-Gravenzande twee priesters zullen dienst doen, (enz.).

Abdij van Berne

H. VAN BAVEL, O. Praem.

Heeswijk-Dinther (Nederland)

Jan Gossaerts retabel voor het hoogaltaar van de abdijkerk te Middelburg.

Onlangs liet kunsthistorica E. Dhanens¹⁾ een studie verschijnen waarin de resultaten worden meegedeeld van haar onderzoek naar het gebeeldhouwde wandgraf dat omstreeks 1542-1545 in de kerk van de norbertijnenabdij van Middelburg in Zeeland werd opgericht ter herinnering aan Willem II, graaf van Holland en Rooms-Koning (†1256), en zijn echtgenote Elisabeth van Brunswijk-Lüneburg (†1266). Zij schetst de voorgeschiedenis van het graf in de context van de bouwgeschiedenis van de norbertijnenabdij van Middelburg. Daarna tracht zij stap voor stap na te gaan hoe het plan van dit wandgraf vorm kreeg en hoe het werd uitgevoerd in samenhang met de wederopbouw en inrichting van het koorgedeelte der abdijkerk dat in 1492 door brand was verwoest. Het duurde een goede vijftig jaar voor de schade was hersteld. Toen kon de abdij trots zijn op een nieuw koorgestoelte, een groot altaarretabel van Jan Gossaert genaamd Mabuse, en een nieuw koningsgraf. Maar in 1568

¹⁾ E. DHANENS, *Het graf van Rooms-Koning Willem II en de rol van Jan Gossaert in de wederuitrusting van de koorkerk te Middelburg in Zeeland in Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Schone Kunsten*, 46, 1985, nr. I, p. 63-142.